

﴿٢٥﴾ سُورَةُ الْفُرْقَانِ FURKAN SÛRESİ

Furkan; hakk-ı bâtıldan ayırt eden demektir. Kur'an'dır okuh nur. Mushaf'tır sahife yazılır, sahife sahife yazılmıştır. Ne zaman ki ezber edildi, oldu Kur'ân. Kalbimizde olan şey kara'a yakrau Kur'an'dır. Hak ile bâtılı tefrik ettiği cihetinden de Furkan'dır. Bu sûre-i celile; 77 âyet, 872 kelime, 3780 harften ibârettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا 1-

Tebêrake kelimesi tezâyedel hayru. Cenâb-ı Hak'ka, Teâlâ ve Tebârek diye senâ edilir. Mânâsı; tezâyüd-û hayır ve tekâsür der mektir. تَبَارَكَ Tezâyid etti, hayrı çoğaldı, bereketi çok, büyüklüğü fevkâlede, ihsânı ziyâde olan Âllâh. الَّذِي Öyle Âllâh ki;

Tebêreke tezêyede hayruhû ve tekâsere.

Tebêreke tezêyede hayruhû an külli şey'in.

Tebêreke dême devâmen sâbiten lâ intikâle lehû tebêreke tezêyede.

Hayr-u bereketi, ihsânı ziyâdedir Âllâh-û Teâlâ'nın. الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ O Âllâh ki lütf-u keremiyle bu Furkân'ı, Kur'ânı gönderh

miş. Bütün ilâhi, nâzil olan kitapların hepsini cem etmiştir. 103 ilâhi kitap, hepsi O'nun içindedir. Âllâh CelleCelâlûhû, gönderdi bu Kur'ânı **عَلَىٰ عَبْدِهِ** kuluna ki Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'e. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, abid kelimesinden çok hoşlanırdı. Onun için Cenâb-ı Hak da bazen abid kelimesiyle beyan buyuruyor ve Kelimeyi Şehâdet'in içinde de "**Abdûhû ve Rasûlühû**" onun için gelmiştir. **لِيَكُونَ** Tâ ki olsun o abid, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem, **لِلْعَالَمِينَ** bütün kâinata ins ve cinne. Kur'ân-ı Azimüşşân yalnız Müslümanlara gönderilmemiştir, küfürde olanlara da gönderilmiştir. Lâkin imân ve itaat etmediklerinden ceza görüyor. Rasûl-û Ekrem'in nübüvvet-i bi'seti, bütün kâinat içindir. Kitab ki Kur'ân-ı Azimüşşân da bütün kâinata gelmiştir. Bundan sonra ne bir kitap ve ne de bir peygamber gelmez. İmân edip kabul edenler, ümmet-i icâbet olur. İmân etmeyip kabul etmeyenler de ümmet-i davette kalır cezasını çeker. **نَذِيرًا** Âllâh'ın azabından korkutsun. "Beşir" kelimesinin buyrulmadığı ise âyet Mekke'de nâzil olmuştur. O zamanda imân edenler pek az idi, tebşirat zamanına pek muvafık değil, inzâr zamanına uygun görülmüştür.

2- **الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا**

الَّذِي O Âllâh ki **مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ** göklerin ve yerlerin mâliki, hükümranlığı O'nundur. **وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا** Azamet-i kudretine binâen hiçbir şeye muhtaç değildir. Yahûdi ve hıristiyanların zannetiği gibi bir evlât ittihaz etmemiştir. **وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ**

Mülkünde şeriki yok, Vahid'dir mülkünde. O'nun emsâl-i misli yok, bendelerine de O'ndan başka Âllâh yok. Hâlik olmayan, ona şerik isnat etmez. **وَحَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ** Her şeyi yaratıp ona bir nizam veren ve mahlûkatın mukadderâtını tayin eden O'dur. **فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا** Takdiri ile tesviye etmiş, münasip gördüğü şekilde yerli yerine hal-ketmiş.

3- **وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا**

Müşrikler ise Âllâh-û Teâlâ'yı bırakıp kent dilerine hiçbir şey yaratmayan **اللَّهُ** ilâhlar ittihaz etmişler. Zaman geçince putperestlik ortadan kayboluyor fakat bu def'a insanları putlaştırıyorlar. **لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا** Sizin ilâh dediğiniz, bir şey halk edebilir mi? Hiçbir şey yaratmayan İlâh, Hâlik olabilir mi? **وَهُمْ يُخْلَقُونَ** Bilakis kendileri yaratılmış olan, bizzat kendilerine bile ne zarar ne de fayda veremeyen, **وَلَا يَمْلِكُونَ** ne öldürmeye ne de diriltmeye, ölü-leri yeniden diriltip kabirden çıkarmaya güçleri yetmeyen ilâh olabilir mi?

4- **وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا افْتِرَاءُ الْفِكَرِ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا**

Küfürde kalanlar, Kur'ân'a imân etmeyenler diyorlar ki; **إِنَّ هَذَا إِلَّا افْتِرَاءُ الْفِكَرِ** "Bu (Kur'ân) olsa olsa onun, (Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'in) uydurduğu bir yalandır **وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ** ve bu hususta ona başkaları da yardımda

bulunmuştur.” فَقَدْ جَاءُ ظُلْمًا وَرُؤْرًا Böylece onlar, hiç şüphesiz gerçekten haksızlığa ve yalancılığa saptılar. Kendilerine azim bir zulüm yapmak suretiyle küfre girdiler.

5 وَقَالُوا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اٰكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَاَصِيلاً

Yine onlar dediler; “(Bu âyetler) eskilerin masallarındır. اٰكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ Onu bir kâtibe yazdırmıştır. بُكْرَةً وَاَصِيلاً çünkü o sabah akşam kendisine okunur da (onu ezberler.)”

6 قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

Bunu işittikten sonra müteessir olma. İnzal etmiş, bu Kur’ânı göndermiş, öyle Âllâh ki göklerde ve yerdeki gizlilikleri bilen O’dur.

مُهَٰكِكًا ۗ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا Muhakkak Âllâh, Mü’minlere rahmet edicidir, kusurlarını affeder. Rahim’dir, birdenbire insanları helâk etmiyor, imkân veriyor belki tevbe eder.

7 وَقَالُوا مَا لِهَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا نُزِّلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا

Onlar (bir de) şöyle dediler; “Bu ne biçim, nasıl bir peygamber? يَأْكُلُ الطَّعَامَ (Bizim gibi) yemek yiyor, وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ (yine bizim gibi) çarşılarda dolaşiyor.” (Hâlbuki peygamberlik, nübüvvet hatta vilâyet de ruhun tasfiyesine alâkadır, vücûdun değil ki.) لَوْلَا نُزِّلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ “Niçin bir melek nâzil olmadı ona, yardım ve şehâdet etsin. فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا Kendisiyle birlikte, Âllâh’ın azâbı ile korkutmalıydı.

8- أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنَّا
تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ Yahut ona (gökten) bir hazine gönderilmeliydi (de geçimlik tedarikinden müsteğni kalmalıydı.)” Hatta dağlar, bu konuşma üzerine altın olmak istedikleri halde, Rasûl-û Ekrem Sal-lâllâhû Aleyhivesellem istemedi. Rasûl-û Ekrem’in fakirliği ihtiyârî idi, kendi isteği iledir. Ramazan’da tutulan oruç, fakirlik açlıktır, bu durum ihtiyâridir. Onun için kıymetlidir, fakirlik ihtiyari olunca çok kıymetlidir. “Aَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا” Yahut dünyada büyük bağ ve bahçeleri olmalı da (çarş-ı pazarı dolaşmamalıydı)” dediler. وَقَالَ الظَّالِمُونَ **Zalimün** kelimesi tehekküm içindir, beyan ediliyor. وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنَّ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا Mü’minlere dediler; “Siz sâhir, büyülenmiş bir adama tâbi olmuşsunuz” iftirasında bulundular.

Yâhût o zalimler (birbirlerine) “Siz şayet ona ittibâ ederseniz ancak büyülenmiş bir adama ittibâ etmiş olursunuz” dediler.

9- أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا

أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâl-lâhû Aleyhivesellem, (taaccüb suretiyle Cenâb-ı Hak buyuruyor. Senin hakkında ne acâip misâller beyan ediyorlar. Sen, benim Mahbubumsun, seni seviyorum.) فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا Dalâlete gidiyorlar, hidayet için hiçbir yol bulamazlar.

10- تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا

Tebêrake tezâyede hayruhû. Âllâh-û Teâlâ'nın lütf-u kerimi, ihsânı, bereketi ziyâdebidir. **عَجَّلَ لَكَ إِذَا شَاءَ** Eğer Âllâh irade ederse **عَجَّلَ لَكَ** sana dünyada ihsan eder, **عَجَّلَ لَكَ** onların dediğinden daha fazla hayır ihsan eder. Âllâh-û Teâlâ dilerse, sana onlardan daha güzelini ve daha hayırlısını, ağaçları altından ırmaklar akan bahçeler verir, köşkler yağ par. **جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا** Peygamberimiz Sallâllâhû Aleyhivesellem Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır. "Rabbim, bana Mekke'nin vâdisini, altın yapmayı arzetti. Dedim ki; Ya Rabbi! Onu istemem. Benim istediğim bir gün tok, bir gün aç olmamdır. Aç olduğumda sana niyaz ederim, tok olduğumda hamd-û şükür eylerim."

Hâlik-i Kâinat, sevdiği insanlara fânide ihsan yapmak istemiyor. Nasıl olsa dünya fâni gidecektir, o nimetleri ebedi olarak veremek istiyor. Onun için ahirete tehir ediyor.

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا-11

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ Onlar (nazarlarını mal çokluğuna kasredip) kıyameti de tekzib ettiler. **وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا** **ve e'ted-nê, heyye'ne**. Biz ihzar ettik cehennemi, kıyameti tekzib edenlere alevli bir ateş hazırladık.

إِذَا رَأَوْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغِيْطًا وَرَفِيرًا-12

إِذَا رَأَوْهُمْ Cehennem ateşi uzak bir mesafeden kendilerine görününce, **مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغِيْطًا وَرَفِيرًا** onun müthiş kaynamasını ve uğultusunu işitirler.

وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا¹³

وَإِذَا Ne zamanki اُلْقُوا atıldı, ehl-i cehennem olanlar cehennemde. مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا O cehennem ne kadar büyük de olsa, o cehennem ona dar olur. Oraya götürüldüğünde مُقَرَّنِينَ elleri boyunlarına bağlı olarak, هُنَالِكَ ثُبُورًا o dar bir yer, ateşe atıldıkları vakit, helâklarını (temenni eder) haykırırlar.

14- لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَاذْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا (Onlara şöyle denilir.) Bugün bir kere yok olmayı istemeyin, وَاذْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا aksine birçok defalar yok olmayı isteyin, denilir. Ölüp yok olmayı ister fakat orada ölüp yok olmak yoktur.

Bu hitap ile bütün azabın, karşılaşılan azaptan ibaret olmadığı, daha çok çeşitli azapların kendilerini beklediği bildirilmiş olmaktadır. Bir de cehennem azabının devamlılığını ifâde eden başka âyetler dikkate alındığında, bu hitaptan inkârcıların yanan derilerinin tazeleneyeceği, böylece tekrar tekrar azaba maruz kalacakları anlaşılmaktadır.

قُلْ أَذَلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً¹⁵ وَمَصِيرًا

قُلْ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, bunu inkâr edenlere de ki bunu muhakeme etsinler. أَذَلِكَ خَيْرٌ Bu cehennem mi hayırlıdır onlara, وُعِدَ الْمُتَّقُونَ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي yoksa takva sahiplerine va'dedilen ebedilik cennet mi hayırlıdır? (Bu dünyanın bir kaç günü için ebedi cenneti bırakıp da bu cehenneme

talip oluyorlar.) كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا Çünkü orası müttteki olanlar için bir mükâfattır ve bir varış yeridir.

16- لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُولًا

لَهُمْ Onlara, ehl-i cennete, فِيهَا cennette مَا يَشَاءُونَ diledikleri her şey mevcuttur خَالِدِينَ ebedi olarak. (Her nerede cennetin bahsi geçerse Hâlik-i Kâinat, **hâlidine fihê**'yı emrediyor. Başka yerlerde de ekseriya geçiyor, bunun hikmeti nedir? Bir nimet elde iken eğer o adam, o nimetlerin elinden çıkacağını düşünüyorsa, o nimetin içinde olduğu halde rahat etmiyor. Bir gün elden çıkacağı düşüncesiyle dâimi azap içindedir. Meselâ bir Yunan milletvekilini düşünelim, gelecek devre milletvekili olacağını şüpheli görüyor. Onun için bu devrede olanca, bütün gücü ile çalışıyor ki gelecek devrede de milletvekili olabilsin. Bu yüzden azap içinde, bütün gayretiyle huzuru kaçmış, istirahatından mahrum, tekrar seçilebilir miyim endişesiyle huzursuz olur.)

Bunun misâli eğer **hâlidine fihê** olmasaydı, ehl-i cennet cennette olduğu halde, "acaba ben buradan çıkacak mıyım" düşünce, endişesi olsaydı o cennet, onların o kadar hoşuna gitmezdi. كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُولًا Bu cenneti ihsan etmek, Rabbin'den bir vadedir. Yerine getirilmesi istenmiş olan fazl-ı kereminin iktzasıdır.

17- وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ أَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ

وَيَوْمَ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem beyan et ki bilsinler, o gün gelir ki kıyamet günüdür. وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

Âllâh'ın gayrine ibadet eden kimselerle, o ilâh ettikleri kimselerle beraber olurlar. **فَيَقُولُ ءَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي** Hâlik-i Kâinat, o mâbûd ittihaz edilenlere hitâben diyor ki; "Siz mi bunları idlâl ettiniz de yoldan çıkardınız? **هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ** Bu kullarımı siz mi sapırtırdınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?" Cevap verirler; "Yâ Rabbi, Hâlik'ımız sensin, Mâbudumuz sensin. Senden başka bir İlâh tanımıyoruz. Kendimize başka Mâbud tanımadıktan sonra, başkasına gayriyi nasıl tavsiye edebiliriz?"

قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ-18
وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا

قَالُوا سُبْحَانَكَ Onlar ise Sübhâneke yâ Rabbi, seni tenzih ederiz. **مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ** Yâ Rabbi, senden başka bir veli dost, İlâh ittihaz etmedik ve kimseye de bunu söylemedik. **وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ** Fakat sen, dünyada onları ve babalarını (evlât ve emvâl sair ni'metlerle) o kadar metâlandırdın ki sonunda (seni) anmayı zikrini unuttular, (âyetlerini tefekkürden gafil oldular.) **وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا** Helâki hak eden bir kavim oldular" derler. Fazla sıhhat, çok servet mal buldular, istikamet yolunu terk ettiklerinden helâk oldular.

فَقَدْ كَذَّبْتُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمِ-19
مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا

فَقَدْ كَذَّبْتُمْ بِمَا تَقُولُونَ Hâlik-i Kâinat, onlara diyor. Siz kendi kendinize bu küfrü yapmışsınız, onların sözü ile alâkası yok, onlar sizi tekzip ediyorlar. **فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا** O sırada onların

elinden hiçbir şey gelmez, ne bir azâbı def etmek ne de bir iyiliği celbetmek. وَمَنْ يَظْلِمِ مِنْكُمْ Her kim ki ey mükellefler. Bâtıl yolda olanlar zulüm ile şirk ederse, عَذَابًا كَبِيرًا azâb-ı kebir olan, ebedi olan bir azaba giriftar olacaklar.

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ 20-
فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ
بَصِيرًا

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ Ey Rasûlüm, senden önce göndermedik hiçbir peygamberi إِلَّا illa gönderdik الطَّعَامَ senden evvelki peygamberler de hepsi geldiler, istisnasız yemek yerlerdi. وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ Çarşılarda gezerlerdi, (sokaklarda yürürlerdi.) وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً Bizim âdetimiz budur, dünya dâr-ı belâ ve imtihandır. Birbirinize fitne olursunuz. Hâlik-i Kâinat, kulu kuluyla imtihan eder. Onları da Cenâb-ı Hak, zenginlikle imtihan etti, imtihanı kazanamadılar. أَتَصْبِرُونَ Sabreder misiniz, sabrediniz. Habibine emrediyor. وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا Rabbin, her şeyi hakkıyla görmektedir.

Ebu Cehil, Velid ve benzerleri. (Bilâl, Suheyb, Habbâb Radiyâl-lâhû anhüm) gibi fakirleri gösterip birbirlerine, "biz de İslâm'a girip de bunlar gibi mi olalım" diyerek istihzâ ederlerdi. Bu sebeple nâzil olan âyet-i celile, Mü'minlerin, müşriklerin ezâ ve istihzalarına tahammül etmelerini emrediyor. Ve onları teselli ederek, her şeyi gören Âllâh-û Teâlâ'nın herkese cezasını vereceğini bildiriyor.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْمَلِيكَةُ أَوْ تَرَى رَبَّنَا 21-
لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا Dediler. Likamızı, mülâkatımızı ki kıyamet günüdür. Kıyamette Âllâh'ın huzuruna çıkılacağından, kıyamette huzurumuza çıkacağına inanmayanlar yâni kıyamee te inanmayanlar dediler ki; لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةَ "Bize melekler indirilmeliydi أَوْ تَرَى رَبَّنَا yâhut Rabbimizi görmeliydik" dediler. فِى أَنْفُسِهِمْ İmândan tekebbür ettiler, kibire kapıldılar. نَفْسِهِمْ نَفْسِهِمْ نَفْسِهِمْ Nefislerine zulmettiler, وَغَتَوْا عُتُورًا كَبِيرًا azgınlıkta pek ileri gittiler tecavüz ettiler.

يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حَجْرًا مَحْجُورًا 22-

يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ Onlar melekleri görecekler, azap meleklerini görecekleri gün. لَوْلَا بُشْرَى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ Mücrimlere hiçbir müjde yoktur, onlara azap melekleri gelecek. وَيَقُولُونَ حَجْرًا مَحْجُورًا O vakit diyecekler "hicran uzak olsun." Hıdır; men edilmiş demektir. "Size müjde ve cennet kat'iyen men edilmiştir" diyecekler.

وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا 23-

Onların yaptıkları her bir (iyi) işi dikkate alırsanız fakat onu saçılmış zerrelere haline getiririz. Kâfirlerin misafire ikram, akrabayı ziyaret gibi güzel davranışlarının, imân etmemiş olmaları sebebiyle boşa gideceği, işe yaramaz hale getirileceği anlatılmaktadır.

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا 24-

(Kur'ân-ı Azimüşşân'ın âdeti, ashâb-ı cehennemden bahsedince ashâb-ı cennetten de bahsediyor ki havf-u recâ beraber

bulunsun.) Eshabül cenneh أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ Kıyamet gününde yâni ehl-i cennet; kıyamete imân eden, Âllâh-û Rasûlullah'a imân edenler. خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا Müstekar itibariyle hayırlıdırlar, istikrarları cennettedir. وَأَحْسَنُ مَقِيلًا Mekil; kaylûledendir. Öğleden evvel olan istirahat, yalnız uyku matlup değil, isterse uykusu gelmesin. Öğle zamanında insan beş on dakika istirahat ederse hem vücuduna hem de gözüne çok faydası vardır. Ehl-i cennette de bu vardır. Mekilleri ehsendir, istirahatları kemâldedir diyor.

25- وَيَوْمَ تَشَقُّ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا

O günde gökler parçalanır, بِالْغَمَامِ beyaz bulutlar halinde. Yedinci göğün üzerinde, Âllâh'ın kudretiyle hâsıl olur. وَنُزِلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا Ve melekler bölük bölük indirileceklerdir.

26- أَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا

İşte o gün mülk, gerçek hükümlanlık, çok merhametli olan Âllâh'ındır. (Bugün de mülk, Âllâh'ındır fakat halkın çoğu anlamıyor. Ben de mülk sahibiyim diyor. Firavun meşrebinde olanlara bir benlik geliyor, ahirette ise hiç kimse böyle benlik yapamıyor.) وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا Ve o gün kâfirler için ağır, pek çetin bir gündür. (Mü'min olanlar, bu sıkıntıdan müst tesnadır.) Mü'minler için ise bir farz namazı kılmaktan daha hafif olacağı hadiste beyan edilmiştir.

O mevzu bitti. Bu âyet-i kerimenin sebab-i nüzulü, âyeti tahmîs etmez. Âyetin, kıyamete kadar bütün emsâllerine şumülü var. Bu âyetin o zamandaki sebab-i nüzulü; O zamanda Ukbe bin Ebi

Mu'ayt namında bir kefere vardı. Bu Ukbe geldi, Rasûl-û Ekrem'in huzurunda imân edip Kelimeyi Şehâdeti getirdi ve huzurlarından ayrıldı. Dışarıya çıktığında Übeyy bin Halef olan ahbabı ile karşılaştı ve "nasıl olur da sen imân edersin?" diyerek ısrar edip uğraştı, sonunda Ukbe'yi imândan çıkardı. İmândan çevirdikten sonra Übeyy bin Halef, Uhud gazvesinde yaralandı ve Mekke'ye döner dönmez öldü. Ukbe de Bedir günü telef oldu. Bunların sonunu, Cenâb-ı Hak beyan ediyor.

Bir kimse iyi bir kişinin yanına otursa, ona baka baka dinlemek suretiyle ona iyilik geçmiş olur. Diğer bir kişi kötü arkadaşın yanına otursa, zamanla ondaki kötülükler farkında olmadan kendisine geçer.

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا 27

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ Ve o gün, zalim olan (pişmanlık duyarak) عَلَى يَدَيْهِ ellerini ısırır. (Çok defa zalim olanların dehşete düştüklerinde, farkında olmadan elinin parmağını ağzına götürüp ısırıldığı görülmüştür.) يَقُولُ Diyor; يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا "Keşke (dünyada,) Peygamberle birlikte hak yolunu tutaydım da onunla beraber olsaydım.

يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا 28

Ne yazık oldu bana, keşke falancayı kendime dost edinmeseydim. (Keşke ben filan münafıkla bulunmasaydım, o kötü akide bana geçmeseydi der.)

لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا 29

لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ O fena arkadaş, beni Zikrullah'tan idlâl etti. بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي. Zikrullah bana kadar geldiği halde, (Zikrullâh'a yüzümü çevirdim. İmân ettim fakat o kötü arkadaşlar beni idlâl etti.) وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا • Şeytan, insanı (uçuruma sürükleyip sonra) yapayalnız ve yardımcısız bırakıcıdır.

İns-i Cin'den her kim ki insanı, Âllâh'ın yolundan yüzünü çevirtirse o şeytandır. Mel'un olan şeytan muayyendir fakat öbürleri de muayyen olan şeytanın dostlarıdır.

Cin'den olsun, ins'den olsun şeytan, insanın hayrına dost olmaz. Kendi hesabına bir felâkete sürüklemek için dost görünür. Nihayet başı dara gelince onu yardımsız bırakır, çekiliverir.

Âyet-i celilenin Ukbe bin Ebi Mu'ayt hakkında nâzil olduğu rivayet edildiğinden. Ukbe, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Teâlâ Aleyhivesellem Efendimiz'in yakın komşularındandı. Sık sık meclislerinde bulunurdu. Bir gün Efendimizi ziyaretine da'vet etti. Efendimiz; "Kelimeyi Şehadet getirmeyince yemeğinden yemem" buyurdu. Ukbe ısrar etmedi, yapılan bu teklifi kabul etti ve kelimeyi şehadet getirdi.

Ubeyy bin Halef, Ukbe'nin pek samimi dostu idi. Hadiseyi işitince arkadaşına it'ab etti. "Niçin böyle bilmezlik ettin de dininden döndün?" dedi. Ukbe; "Hayır, dinimden dönmüş değilim. Evime geldi, yemeğimi yemekten imtina edince utandım da şehadet ediverdim" diye cevâb verdi. Übeyy; "Eğer şimdi gider de onun kafasına vurup yüzüne tükürmezsen, senden hoşnut olmam" dedi. Ukbe, arkadaşını kırmak istemedi. "Peki" dedi. Hemen kalktı, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem Efendimiz'i Dârun- Nedve'de secdede iken buldu ve mel'ânetini yaptı. Aleyhisselâtü ves-

selâm müteessir oldu. "Yâ Ukbe! Şayet seni Mekke dışında bulursam, mutlaka başını keserim" buyurdu. Ukbe'ye zikir, o suretle gelmişken, Übeyy şeytânetle onu saptırmıştı.

Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem bir hadisinde şöyle buyurmuştur. "İyi arkadaş, misk taşıyan kimse gibidir. O, sana ya miskininden verir ya sen ondan satın alırsın yahut kokusunu duyarsın. Kötü arkadaş da körük üfüren gibidir ki körük, elbiselerini yakar yahut onun pis kokusunu duyarsın."

Diğer bir hadiste; "Mü'minden başkası ile arkadaş olma! Senin yemeğini takvâ sahibinden başkası yemesin!" buyurulduğu gibi, başka bir hadiste de; "Kişi, dostunun dinindedir. İmdi sizden biriniz dost edineceği kimsenin hâline baksın" buyurmuşlardır.

Zikirden murâd; Zikrullah, Kitabullah veya Cenâb-ı Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem'in nasihatları veyahut nüzul sebesine nazaran Kelime-i Şehadet'tir. Efdalüzzikri; Lâ ilâhe illellah. (Zikrin en faziletlisi; "Âllâh'tan başka ilâh yoktur" demektir.)

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا 30-

وَقَالَ الرَّسُولُ (Cenâb-ı Hak, arkadaş gayesini beyan ediyor.) وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ الرَّسُولُ Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Kureyşilerden şikâyet olarak buyuruyor ki; "Ey Rabbim! إِنَّ قَوْمِي Benim kavimim Kureyşiler, اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ bu Kur'ân-ı Azimüşşân'ı مَهْجُورًا mehcur yaptılar, terk edilmiş bir şey yerinde tuttular, bakmıyor okumuyorlar."

Mehcur tutmak iki manaya gelir. Birincisi terk etmek, uzak durmak, amel etmemektir. Nitekim bir hadis-i şerif'te; "Kim Kur'ân-ı Kerim'i öğrendikten sonra okumaz bakmazsa, kıyamet günü ona

düşman kesilir. Yâ Rabbi! Bu kulun beni mehcur etti. Benimle aram sında hükmünü kaza et” der.

Diğeri; Hakkında hezeyan ettiler, “evvelkilerin esâtiridir” diye saçmaladılar manasınadır. Peygamberin bu suretle şikâyetini söylemesi büyük bir tehdittir. Zira peygamberler, kavimlerini Âllâh-û Teâlâ’ya şikâyet ettikleri vakit, haklarındaki azâb tâcil bua yurulmuştur.

Mevlâna Celâleddin-i Rumi buyuruyor; “Bir dostundan mektup alıyorsun, o mektubu açıp okumadan bir yere koyuyorsun. Birkaç sene sonra o dost sana misafir geliyor. Bakıyor ki mektup gelmiş, açılmamış konulduğu yerde duruyor. O dost, açılıp okunmamış mektubunu görse nasıl düşünür, bunun demek bana olan muhabbeti hiç yoktur.

Hâlik-i Kâinat da bize kelâmını göndermiş, açıp okumayanlar da bunun gibidir” diyor.

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ Ey Habibim, senin kavmin bu Kur’ânı okumadılar da bıraktılar. Senin emrine itaat etmediler. وَكَذَلِكَ Böylece جَعَلْنَا yaptık, لِكُلِّ نَبِيٍّ senden evvel her gelen peygambere عَدُوًّا düşmanlar halkettik. مِّنَ الْمُجْرِمِينَ Müşriklerden, her gelen peygamberin düşmanı vardır. Onlar sabrettiler. Sabrın akabinde, o peygamberlere yardım ettik, münkirleri helâk ettik. Sen de sabret, sana da yardım eder, düşmanlarını helâk ederiz. وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ Senin Rabbin yeter, kâfidir Hâdi olarak istediğini hie

dayete getirmeye ve sana da **nesiran** yardımcı olarak. Sana, düşel manlarına karşı yardımcı olarak yeter bir kuvvet sahibidir.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلاً

İnkâr eden kâfirler, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'e "(Tevrat, Zebûr ve İncil gibi) Kur'ân ona toptan indirilmeliydi" dediler. كَذَلِكَ Onlar gibi. بِه فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلاً Biz, Kur'ânı böylece 23 senede ihtiyaç üzerine gönderdik. Biz, onu senin kâlbine iyi tesbit etmek için, böylece (parça parça gönderdik.) (Bunun faydaları; İncil'i hiç kimse hıfzetmedi. Tevrât'ı yalnız Üzeyir Aleyhisselam hıfzetmiştir. Kur'ân-ı Kerim'in hafızları, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in zamanında Ashab-ı Soffe'nin tamamı hafızdı.

Kur'ân-ı Kerim, âyetleri nâzil olduğunun her defasında selâm-ı İlâhi ile Cibril-i Emin gelir Rasûl-û Ekrem'e. Rasûl-û Ekrem'in kâlbi mutmeim olur. İnşirah bulur. Rasûl-û Ekrem'e, ilâhi muhabbet o kadar çoktur ki dâimâ sevindirmek, sevmek ister, taltif etmek ister, âyet âyet nâzil olması da daha ziyâde izâhata vesile olur. Ashab-ı Kiram da kolay ezber ederlerdi. وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلاً Bu sebepten azar azar, âyet âyet ayırdık. Birbiri ardınca inzal ettik. Anlayıp ezberlenmesi kolaylaştırılmıştır.

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا

Onların sana karşı, hakkında getirdikleri hiçbir misâl yoktur ki (onun karşılığında) biz, mutlak

doğru bir cevap vermiş, وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا, daha güzel bir surette onu tefsir ve beyan ediyoruz.

Kur'ânı Azimüşşan bir def'ada nâzil olsaydı, bu kadar çok ezber edilemezdi. Manasında da müşkilât çekilirdi. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e de her anda böyle inşirah hâsıl olmazdı.

34- الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا

الَّذِينَ Böyle Kur'ân'a inanmayanlar onlardır ki yani **hûmûllezine**. يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ Yüz üstü sürünerek haşra sevk edildikleri zaman, (malûm olduğu vechile arzu istekleriyle gitmiyorlar. Bazılarını ayaklarından tutup yüz üstüne çekerler.) أُولَٰئِكَ İşte o merdudlar, شَرٌّ مَكَانًا mekânları şerdir ki cehennemdir. وَأَضَلُّ سَبِيلًا Yolları en ziyade bozuk sapık olanlardır.

Bundan sonra birkaç peygamberin kısa olarak ahvâlini beyan ediyor ki hatıra gelsin bilsinler.

35- وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ الْكِتَابَ Celâlim hakkı için Biz Azimüşşân, Mûsâ Aleyhisselam'a Tevrat'ı gönderdik. وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا Kardeşi Hârûn Aleyhisselam'ı da ona yardımcı vezir olarak gönderdik. (Vezire, vezir derler çünkü hükümdarın ağırlığını çekiyor.)

36- فَقُلْنَا أَذْهَبًا إِلَىٰ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَدَمَرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا

إِلَىٰ الْقَوْمِ أَذْهَبًا Biz Azimüşşân söyledik ikisine. Gidiniz, الْقَوْمِ

اٰیٰتِنَا الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰتِنَا (Fir'avn ve kavmi tee merrüd ettiler,) onlara gidiniz dedik. Onlar gidip tebliğ ettiler, tebliğ ettikleri halde inanmadılar. Peygamberlere isyan ettiler. قَدَمَرْنَا هُمْ تَدْمِيْرًا (Yola gelmediklerinden,) biz de onları helâk ederek yok ettik.

وَقَوْمَ نُوحٍ لَّمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ اَعْرَفْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ اٰیَةً وَاَعْتَدْنَا
لِلظَّالِمِيْنَ عَذَابًا اَلِيْمًا

وَقَوْمَ نُوحٍ Nûh kavmine gelince, لَّمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ onlar da Peygamberan-ı İzâm'ı tekzip ettiler. (Burada "kezzebûrrusûle" diyor. Bir peygamber olduğu halde, bütün peygamberler ifadesi geçiyor. Bir peygamberi tekzip inkâr, bütün peygamberleri tekzip ve inkâr oluyor.) اَعْرَفْنَاهُمْ Biz, Nûh Aleyhisselam'ın kavmini tufan ile suda boğduk. وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ اٰیَةً Onları da insanlar için alâmet ibret yaptık. (İşte peygamberine imân etmeyen böyle bir helâke giriftar oldu.) وَاَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِيْنَ عَذَابًا اَلِيْمًا Cenâb-ı Hak, bizim âdetimiz budur buyuruyor. وَاَعْتَدْنَا yâni **heyye'nê**. Ahirette izhar ettik biz, Elim olan, acıklı bir azabı kâfirlere hazırlamış bulunuyoruz.

وَعَادًا وَثَمُوْدًا وَاَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُوْنَا بَيْنَ ذٰلِكَ كَثِيْرًا -38

وَعَادًا Sonra Hûd Aleyhisselam'ı gönderdik, Âd kavmine. (Âd kavmi, Yemen bölgesinde yaşamışlardır.) وَثَمُوْدًا Semûd kavmine de Sâlih Aleyhisselam gönderilmiş olup, (Şam ile Medine arasında yaşamışlardır.) وَاَصْحَابَ الرَّسِّ (Ashâb-ı Res de Medyen civarında

yaşamıştır. Res; kuyu demektir. Bahçe dolap kuyularının daha büyüğü, etrafı örülmemiş kuyu. Bu kuyuya gelip putperestlik yaparlardı. Onlara, Şuayb Aleyhisselam peygamber olarak gönderilmiştir. İmân etmedikleri için o kuyuyu, Cenâb-ı Hak onlarla beraber helâk etmiş. وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا Ve bunlar arasında daha birçok kavimler de peygamberlerine imân etmeyip dinlemediklerinden ötürü helâk olup gitmişlerdir.

Bir kavme peygamber gönderildiğinde, kavmin o gelen peygamberi dinleyip inanması lazım gelir. Dinlemediği, inkâr ettiği takdirde belâsını bulur. Dünyada onların başına gelen bu belâlar azaplar, tamamı ile onların cezası değil, onların cezası asıl ahirettir. Fakat dünyada da bir örneği görülmüştür.

وَكُلًّا صَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا 39-

Bu ümmetlerden her birine geçmişlerin kıssalarını anlattık, misâller getirdik. وَقُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا Ve hepsini (inkârları yüzünden) mahv-û helâk ettik. Kendilerinden öncekilerin başlarına gelenler ve acı gerçekler, öğüt alsınlar diye her bir kavme peygamber aracılığı ile anlatıldığı halde, onlar bu imtisâl numuneleri üzerinde ibretle düşünmek yerine, bunları uydurulmuş birer masal telâkki etmişler ve nihayet, İlâhi gazaba uğramışlardır.

وَلَقَدْ آتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أَمْطَرْنَا عَلَيْهَا سَوْءَ الْمَطَرِ الْأَفْظِ لَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا 40-
بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا

Hele Mekke-Hicaz halkı, Şam ile Kudüs'ün arasında sefere çıktıklarında yoldan geçerken, Lût Aleyhisselam'ın memleketi Südum şehrini görüyorlardı. Helâk

olan, fenalık yağmuru yağan şehirler, beş adet büyük şehir idi. En büyük şehir ise Südum şehriydi. Bu günkü Lut Gölü'nün olduğu yer, o beş şehri içine almıştır. Buyuruyor ki; **أَمْطَرْتُ مَطَرَ السَّوِّءِ**; Yağmur yağdı fakat taş yağmuru idi. **أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا** Fenalık yağmuru yağan kasabaya, (Sudum'a) uğramışlardı. Peki, onu da görmüyorlar mı? (Hatta bu âsarlar şimdi de mevcuttur.) **بَلْ كَانُوا لَا يَرِجُونَ نُشُورًا** Hayır! (Görmemiş değiller ama) yeniden dirileceklerini ummuyorlar (da ibret almıyorlar.)

Küfr-ü inâdi olduktan sonra yüz bin delil getirsen hiçbir fayda yoktur.

Rivâyete göre Lût kavmi, beş şehirde otururlarmış. Bunlardan bir şehrin halkı, o kötülüğü yapmadıkları için kurtulmuştur. Diğerleri helâk olmuş.

وَإِذَا رَأَوْكَ أَنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوءًا أَهْدَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا 41-

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, onlar küfr-ü inâdi olduklarından imân etmezler. **وَإِذَا رَأَوْكَ** Seni gördükleri zaman **إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوءًا** ancak istihzâ alay ederler. (Küfr-ü inâdinin hiçbir çaresi yoktur. O kimse kendini büyük bilir, diğerlerini küçük aşağı görür, imâna gelme ihtimâli de yoktur. Fakat küfr-ü inâdi değil de cehilden ise bunun çaresi vardır. Hâlik-i Kâinat, Habibine diyor ki; "Onların küfrü, küfr-ü inadidir." Ebû Cehil'in gibi imân etmezler. Senin vücudun, senin ifaden, senin kitabın zaten zâhir-i beyyindir. Lâkin inkârları inâdi olduğundan seni alaya alırlar) ve derler ki aralarında; **أَهْدَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا** "Âllâh-û Teâlâ'nın peygamber olarak gönderdiği bu mu!" derler.

42- **إِنْ كَادَ لِيُضِلَّنَا عَنْ الْهَيْتِنَا لَوْلَا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرُونَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا**

“Şayet ilâhlarımızın ibadetinde sabır ve sebat etmemiş olsaydık, neredeyse bizi onlara ibadetten sapıtıracaktı. EĞER SABRETMESEYDİK buna, bizi **عَلَيْهَا** EĞER SABRETMESEYDİK **لَوْلَا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا** buna, bizi çevirecekti.” **وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ** Cenâb-ı Hak emrediyor. “Onlar ileride bilecekler **حِينَ يَرُونَ الْعَذَابَ** azabı gördükleri zaman, **مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا** kimin yolunun sapık olduklarını bileceklerdir!”

43- **أَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوِيَّةً أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلاً**

O hevâ ve hevesini, kötü duygularını kendisine mâ'bûd, ilâh edinen kimseyi gördün mü? Yâni dinini hevâ ve hevesâta binâ eden kimse, hiç imâna gelir mi? **أَرَأَيْتَ** **Eh-birni** yâni haber ver. **مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوِيَّةً** İlâhını, hevâ ve hevesatı yapan. Hevâ ve hevesatını kendine ilâh yapan, arzu ettiği şey o kişinin mâbududur. **أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلاً** Ey Habibim, sen onu bundan men etmeye bir vekil, muhafız olabilir misin, imân etmelerine? Bu gibi kimseler imân etmezler, (sana düşen tebliğ ve tahviftir.)

44- **أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا**

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ Yoksa sen, onların çoğunun gerçekten söz dinleyeceğini veya (gördükleri hüccet ve delillere) akılları erer mi zannediyorsun? **إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ** Gerçekten onlar,

hayvanlar gibidir. **بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا** Belki yolca onlar daha sapık şaşkın haldedirler.

Çünkü hayvanlar, sâhiplerine karşı gelmezler. Kendilerine iyilik edeni tanırlar ve faydalıya sokulur, zararlıdan kaçarlardı. Kâfirler ise Rab'lerine itâat etmezler. O'nun ihsanını, şeytanın kötülüğünden ayırmazlar ve menfaatlarının en büyüğü olan sevâbı istemezler. Zararlarının en büyüğü olan azabtan sakınmazlar.

İnsanların cehaleti ise fitnelere ve halkı doğru yoldan çıkarmaya sebep olur. Binâenaleyh onların hâli hayvanlardan beterdir. Suçlarından dolayı en büyük azaba müstehaktırlar.

45- **أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا**

أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ Ey Rabbine imân etmiyen, O'nu yakinen anlamak istemiyen, Rabbinin sun'una bakmaz mısın? **كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ** O, gölgeyi nasıl uzatıyor? **وَلَوْ شَاءَ** Âllâh, eğer irâde ederse **لَجَعَلَهُ سَاكِنًا** onu dâim ve sabit bırakırdı. **ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا** Sonra Güneş'i, o gölgeye bir delil kıldık.

46- **ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا**

Sonra da gölgeyi, Güneş'in yükselmesiyle azar azar kendimize (başka yöne) çekmişizdir. Tâ ki mesalih-i âlem düzenlensin. Şaa yet gölge birdenbire çekilmiş olsaydı, çoğu insanların menfaatları muattal olurdu.

47- **وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا**

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا Azamet-i İlâhiyeyi düşününüz ki

sizin için geceyi örtü, bir elbise gibi halketmiş. Uykuyu وَالنَّوْمَ سُبَاتًا. Gündüzü yeni bir dinlenme, istirahat kılan. وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا. hayata kalkış, yayılıp çalışma (zamanı) yapan, O'dur.

48- وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا

O Âllâh-û Teâlâ ki rahmetinin önünde rüzgârları müjdeci olarak gönderir. وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا Ondan sonra semâdan pak, temiz olan bir su indirir.

49- لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِي كَثِيرًا

Ölmüş olan bir yeri ihyâ eder onunla. وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِي كَثِيرًا Tâ ki halk ettiğimiz hayvanlara ve insanlara su sağlamak için, gökten tertemiz su indiriyoruz.

Âyet-i kerimenin zahir mânâsı budur. Ehl-i mânâ da demişler ki; Evliyâullah, aynen rahmet rüzgârı gibidir. Nafakât-ı İlâhiyedir. Âllâh-û Teâlâ, Rahmet-i İlâhiye'nin zuhuru için veli kullarını gönderiyor. Ondan sonra Rahmet-i İlâhiye zuhur ediyor.

50- وَلَقَدْ صَرَّفْنَا هَؤُلَاءَ بَيْنَهُمْ لِيَذَكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا

Biz Azimüşşân beyan ettik, izah ettik, وَلَقَدْ صَرَّفْنَا هَؤُلَاءَ بَيْنَهُمْ لِيَذَكَّرُوا aralarında türlü türlü şekillerde tekrar eyledik. Nimet-i İlâhiyi tezekkür etsinler, şükretsınler. فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا Böyle iken çoğu insanlar (şükürden imtinâ ederek,) ni'mete küfran-ı ihtiyar ettiler.

İbni Abbas Radıyâllâhû Anh demiştir ki; "Hiçbir yıl, başka yıl, dan daha ziyade yağmurlu değildir. Lâkin Âllâh, onu yeryüzünde dilediği tarafa sevk eder." Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur; "Gece ile gündüzde hiçbir saat yoktur ki onda yağmur yağmasın. Ancak Âllâh-û Teâlâ, yağmuru dilediği yere sevkeder."

وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا-51

Ey Habibim, Biz Azimüşşân eğer irâde etmeseydik, her memleketeye senden evvel gönderdiğimiz gibi, her yere bir peygamber gönderirdik. Fakat biz istedik ki bir peygamberin sevabı, bütün ümmetinin sevabına mukabildir. Senin sevabın, bütün insanların sevabına mukabil olsun. Onun için, senin zamanında başka peygamber göndermiyorum.

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا-52

وَجَاهِدْهُمْ Kâfirlerin sözlerinden müteessir olma. فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ Kâfirlere karşı (Kur'ân ile) olanca gücünle cihad et. Kur'ân'ın ahkâmına onları davet et. (Cihat; Silâh ile ilim ile söz ve kalem ile her şekilde olur. Onun için cihaddan geri kalmayın buyuruluyor.)

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا

هُذَا O Âllâh'tır ki halk ediyor iki denizi. وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ İki denizi, birbirine akıtıp kattı. Birinin suyu tatlı ve susuzluğu gidericidir, diğeri de tuzlu ve acıdır. وَجَعَلَ

بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا (Biri diğerine karışmamak için) aralarına da kudretiyle bir berzah ve aşılmaz bir mania koydu.

Buradaki temsil hakkında değişik tefsirler vardır.

1-) Maksat denize karışan nehir (Dicle gibi) ve onun karıştığı denizdir. Denizi yarıp arasından fersahlarca akıp gittiği halde nehrin suyunun tadı bozulmamaktadır.

2-) Nil nehri, büyük deniz gibidir. Aralarına bir kara parçası, (dil) girmektedir. Hatta denizlerin içinde bile tatlı sular kaynamaktadır.

3-) İşaret edilen Mü'minlerle kâfirlerdir. Tatlı su Mü'minleri, acı su kâfirleri sembolize etmektedir. Dünyada yan yana fakat birbirlerine karışmadan yaşadıklarına işaret edilmektedir.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۗ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ۝54

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۗ Vahdaniyet-i İlâhiyeye beşinci delil; Cenâb-ı Hak, mahlûkâtı sudan halk ediyor. Aynı sudan erkek ve kadın her ikisi de halk oluyor. Bu hal, Cenâb-ı Âllâh'ın kemâlâtına delâlet ediyor. فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا Sihir; hanım tarafındaki akrabalarıdır. Neseb; baba tarafından gelen akrabalarıdır. Ey Habibim, senin Rabbin her şeye muktedirdir, her şeye kudreti yeter.

Vahdâniyet-i İlâhiye delâlet eden;

1- Cenâb-ı Hak, gölgeyi nasıl uzatıyor? Güneşi ve gölgeyi delil kılmış.

2- Geceyi örtü, elbise gibi halk etmiş istirahatımız için. Gündüzleri de çalışmak hayata kalkış olarak.

3- Yağmurun önünden gelen rüzgârı da müjdeci olarak gönderiyor. Ondan sonra göklerden pak, temiz olan bir su gönderiyor. Ölmüş olan yer, onun sebebiyle ihya oluyor.

4- İki denizi birbirine akıtıp kattı. Birinin suyu tatlı ve susuzluğu giderici, diğeri de tuzlu ve acı olduğu halde birbirine karışmıyor.

5- Beşincisi de Cenâb-ı Hak, mahlûkâtı sudan halk ediyor. Aynı sudan erkek ve kadın oluyor. Aynı ana ve babadan iki evlât oluyor. Biri imânlı temiz, diğeri fîsk-ı fucurda, küfürde devam ediyor. Vahu daniyete delâlet eden bu beş ahvâli gördükleri halde,

55- وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا

Allah'tan başka ilâhlar için ibadet etmezler de Âllâh'ın gayrine, O'nu bırakıp da kendilerine ne fayda ve ne zarar verecek şeylere ibadet ederler. مَا لَا يَنْفَعُهُمْ Eğer onlara ibadet etse, onlara bir fayda menfaate muktedir değil. وَلَا يَضُرُّهُمْ Onlara ibadet etmezse, ibadet etmediğinden dolayı hiçbir zarar görmez. وَكَانَ الْكَافِرُ Kâfir olanlar, عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا Rabbinde isyanla şeytana mûin ve zâhir olmuştur. Onlar, kendilerinin düşmanı olan şeytanı dost kabul etmişlerdir.

56- وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, Biz Azimüşşân seni gönderdik. مُبَشِّرًا Cennet ve nimet ile

müjdeleyici olarak imân edenlere, وَكَذِيرًا kâfir olan imân etmee yenlere de korkutucu olarak gönderdik.

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا -57

Bütün Peygamberân-ı İzâm, ümmetine buyurmuşlar ki; Biz bu nübüvvetimiz için, Âllâh'ın emirlerini bildirdiğimizden dolayı sizden maddi bir şey, ecr-i ücret istemiyoruz. Ancak vazifemizdir, size söylüyor tebliğ ediyoruz. Onlar böyle söyledikleri gibi, onların vârisleri olan ulemânın da tebliğlerinden dolayı ecr-i ücret almaları caiz görülmemiştir.

Bazı ulemâ da "yol parası, gidiş dönüş masrafları alınması caizdir" demişler. Aksi halde üst tarafı ticaret olur. Ya burada alır ücretini yahutta burada almaz da âhirette alır ecr-i ücretini. Burada aldıktan sonra artık alacağı yoktur.

قُلْ Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, bütün insanlara söyle. مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ Bu tebligatımdan dolayı sizden bir ecr-i ücret istemiyorum. Eğer siz, Âllâh'ın emr-i rızası için zekâtınızı verirsiniz, o verilen zekât, yerine verilen bir haktır. إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا Ancak Rabbine doğru bir yol tutmayı dileyen kimseler (olmanız) dışında, herhangi bir ücret istemiyorum. (Fabrikat fukaraya bir yardım bağış yapmak istediniz, ona mâni olmam. Veya farz olan zekâtını vermek isterse, biz onu da men etmeyiz.)

وَتَوَكَّلْ عَلَىٰ الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَىٰ بِهِ بُدُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا -58

وَتَوَكَّلْ عَلَىٰ الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ Ölmez olan, ölümsüz ve daimâ

diri olan Âllâh'a güvenip dayan, Âllâh-û Teâlâ'ya mütevekkil ol. Sebeplere istinat ettikten sonra **الَّذِي لَا يَمُوتُ** tevekkül et. (Mevlâna Celâleddin-i Rûmi, "sebebin azlinden mâzur değildir" buyuruyor. Dilerse bu sebebi ortadan kaldırır. Fakat mahlûkata yol göstermek için, Âllâh sebepleri ittihaz etmiş. Eğer sebepler olz masaydı, Cenâb-ı Hak'tan istemeye yol bulunmazdı.) **وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ** O'na hamd ederek tesbih et. Âllâh'ı tenzih et bütün noksanlardan, şerik ve naziri olmadığını. Müşrik ve münafıkların yalan ve iftiralas rından tenzih et, bütün kemâl sıfatlarla muttasıf olduğunu tasdik et.

"Süphanellâhi velhamdüllâhi velâ ilâhe illellâhü vellâhü ekber" Dört cümledir, en ziyade sevap, ecr-i ücret de bunlara devam etmektedir. Câmi-ül Kerim'dir, devam edenler çok sevaba nâil olur.

Nitekim Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in son zamanlarında nâzil olan sûre ki; **"İzêcê-e nasrullâhi velfethû, veraeytennâse yedhulûne fi dinillâhi efvêcê. Fesebbih bihamdi Rabbike vestegfirhû"** Emretti Cenâb-ı Âllâh, benim tesbihime devam et buyuruyor.

Abdullah bin Abbas buyuruyor ki; "Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem efendimiz vefat ettiğinde, 12-13 yaşlarında idim. Ömer Radyâllâhû Anh, halifeliğinde iltifat ederdi. Hususi sohbetlerinde, istişare meclislerinde beni bulundurur, davet ederdi. Ve ashabın ileri gelenleri Abdurrahman bin Avf yanında oturdum." Bu durum böyle devam edince, bir gün Abdurrahman bin Avf demiş, halife Ömer Faruk'a "efendim bu çocuk, evlâtlarımız değil de torunlarımızdan da daha küçük yaştadır." Ömer'ul Faruk Radyâl-lâhû Anh da "onun yaşına değil, ilmine hürmet ediyorum" diyor.

Ertesi gün Ömer Radyâllâhû Anh, tekrar aynı kişi, sahabeyi

istişare toplantısına davet ediyor. Orada bulunan sahabilere, “**İzê câe nasrullahi**. Nasr Sûresine nasıl mânâ veriyor, ne anlıyorsunuz?” diyerek soruyor.

Cevaben diyorlar ki; “İslâmiyet’in fevkalâde galebesiyle fevc-û fevc, topluca insanlar İslâmiyet’e dâhil olup İslâmiyet’i kabul edecekler.”

Bu def’a Ömer’ul Fâruk Radiyâllâhû Anh, Abdullah bin Abbas’a aynı suâli soruyor. O da cevaben; “Ben bu sûrenin, Rasûl-û Ekrem’in vefatının yaklaştığının haberinin bildirildiğini anlıyorum” demiş. “Çünkü Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem memur idi, vazife tekemmül edip tamamlandıktan sonra emekli olmuş gibi bir durum meydana gelir. Bu da Rasûl-û Ekrem’in şanına lâyük değildir. Şu hâlde Cenâb-ı Hak, Rasûl-û Ekrem’e bildiriyor. Sen yakın zamanda bana geleceksin, bu son zamanlarını tesbihatla meşgûl ol çünkü vazifen tamam oldu” diyerek suâli cevaplandırmış.

Bunun üzerine Ömer’ul Faruk Radiyâllâhû Anh da onlara hitaben, “Görüyorsunuz, ben bu çocuğu bunun için burada bulundub ruyorum.”

وَكَفَىٰ بِهِ بُدُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا ۝^{٥٩} Âllâh CelleCelâlûhû’nun, kullarının hata ve günahlarından haberdar olması yeter bir mahcubiyettir. Ey insanlar, yeter ki kimse duyup bilmesin. Senin yaptığın hataları, Âllâh’ın bilmesi yeter bir mahcubiyettir.

الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ -59
عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَنُ فَسَأَلْ بِهِ خَبِيرًا

Öyle Âllâh ki gökleri ve yeri ile aralarındaki altı günde halk etmiş. Murad etse,

birçok âlemleri bir anda halk etmek kudretine sahiptir. Böyle teenni ile halk etmesinin hikmeti, insanlar işine muktedir de olsa acele etmemeli, teenni ile çalışmalıdır.

Yalnız birkaç şey müstesnadır demişler. Yetişmiş bir kız çocuğu var, tâlibi de varsa tehir etmeyin verin. Cenaze hazır olursa bekletmeyin, bir an evvel defnedin. Namazın vakti girince, hemen namazı kılın. Borcun ödeme zamanı gelince, paranız da varsa tehir etmeyin ödeyin. Misafir de gelince bekletmeden ne varsa önüne yemeğini getir, bir an önce yemeğini yesin. Bir de tevbe istiğfârı geçiktirmeden yapın, tehir etmeyin.

Tezvicûlbikri, techizül meyyitü, vessalâtü fi evvelü vaktihê ve kazaüddeyni ve ta'cilül rızkı lil misâfiri, vetteybetü minezzû-nüb.

ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ﴿٢٠٠﴾ Sonra Arş-ı İlâhi üzerine istivâ buyurdu. (Evâmîr-i İlâhiye'nin hepsi oradan zuhur ediyor) الرَّحْمٰنُ فَسْئَلُ بِهِ (Evâmîr-i İlâhiye'nin hepsi oradan zuhur ediyor) فَسْئَلُ Ey insanlar sorunuz. Habir, Âllâh'tır. Her şeye haberdar olan, Âllâh'tır. Âllâh-û Teâlâ'yı sorunuz, haberdar olandan sorunuz. Cenâb-ı Âllâh'ın azametini, kudretini, sıfatlarını anlamak istiyorsunuz, rastgelen hocadan sorma, haberdar olan ilim ehlinden sor öğren.

Habir eğer Rasûl-û Ekrem ise haberdar olan Âllâh'tır. Rasûl-û Ekrem, Âllâh'tan sorar. Eğer habir, bilen Rasûl-û Ekrem olduğuna göre, soran ashabdır. Soran tabiin ise sorulan habir ashabdır. Eğer ümmetin salihleri ise habir, soran meşayıhtir. Kimden sorulur, haberdar olan bilenden sorulur. فَسْئَلُ Sorun بِهِ Âllâh-û Teâlâ'nın sıfatlarını, فَسْئَلُ haberdar olan bilenden sor.

Umûr-u diniye kıymetlidir, rastgelenden sormayın. Hele aki-

deye dâir! Tecrübe ederek, imânda bir noksanlık olmayan kimse-lerden sorup öğreniniz. Şeriat caddesinden çıkanlardan sormayın.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا -60
وَزَادَهُمْ نُفُورًا

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا (Âyet-i kerime, Mekke'de nâzil olmuştur. Asıl muhatap olan Mekke müşrikleridir. Onlara, "Secdeye gidiniz, Âllâh'a tevâzû edin, imân ediniz. لِلرَّحْمَنِ "Âllâh'a secde ediniz" denildiği zaman! قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ "Rahman nedir? Rahman da neymiş? أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا Senin bize emrettiğin şeye secde mi edeceğiz" dediler. وَزَادَهُمْ نُفُورًا Secde emri onların nefretlerini ziyadeleştirdi.

Kur'ân-ı Kerim'de 14 yerde secde âyeti var. 7'si farz, 3'ü vacip, 4'ü sünnettir.

Farz olanlar; A'raf, Ra'd, Nahil, İsrâ, Meryem, Hac, Sad.

Vacip olanlar; Furkan, Secde, Fussilet.

Sünnet olanlar; Nemil, Alak, Necim, İnşikak sûresindedir.

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا -61

تَبَارَكَ الَّذِي Teberake, tezâyede, teâzama. Büyüktür, Azim'dir Âllâh. Öyle Âllâh ki جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا azametine binaen semâvatı burç burç halk etmiş. Göklerde on iki burç mevcut. وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا Göklerin içinde bir çerağ (Güneş) ile geceye ışık veren Ay'ı halk etmiş, yıldızlarla süslemiş. Hepsi de titiz bir intizam içinde seyrediyorlar. Ne büyüktür Âllâh, işte Rahman budur.

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا -62

وَهُوَ الَّذِي Öyle bir Âllâh'tır, (nasıl olur da bu derece gafilsiniz demek.) جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خَلْفَةً Gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren, لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا ibret almak veya şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü birbirine halef kılmıştır.

Bundan sonra Âllâh-û Teâlâ sekiz sıfatı hâiz olan, temiz kullarını beyan ediyor.

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ
الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا

1-) Âllâh-û Teâlâ'nın makbul kulları onlardır ki, الَّذِينَ o kimseler ki beyan ediyor Âllâh CelleCelâlûhû. يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ Yeryüzünde yürüyorlar, azametle değil هَوْنًا tevazû ile. Sekinet, vekârla yürüyorlar. Sonra وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ cahiller, (kendilerini bilmez kimseler) kendilerine lâf attığında, (nahoş sözlerle) hitap ettikleri vakit, قَالُوا سَلَامًا "selâm (üzerinize olsun)" derler. (İncitmeyerek cevap verirler, münakaşa ve muâraza etmeye tenezzül etmezler.)

Bir kimse temiz elbise giymiş yolda giderse, sokaktaki köpek ona hücum etmez. Fakat biraz böyle parakende birisi olursa, köpek ona hücum eder.

Böyle tevâzû, sekinet, vekarla yürüyen insanlara; cahiller, onlara karşı geldiği zaman, cehaletine göre onlara mukabele edecekler. Yâni onların kâlbini kıracak sözler söylerler. Gördün ki cahil, kin ile geldi sana karşı; bunun selâmeti, yumuşak karşılık vermektir, buyuruyor Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî Kaddesallâhû Sırrahül Aziz.

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا -64

2-) وَالَّذِينَ Ve öyle kimselerdir onlar ki يَبِيتُونَ gecelerini, لِرَبِّهِمْ Rabbi için سُجَّدًا وَقِيَامًا secde ederek ve kıyama durarak geçirirler.

İbni Abbas Radıyâllâhû Anh demiştir ki; "Bir kimse yatsıdan sonra iki rekât veya daha fazla namaz kılsa, gecesini Rabbi'nin secde ve kıyama ile geçirmiş olur."

Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem efendimiz de "Bir kimse yatsı namazını cemaatla kılsa gecenin yarısını namazla ihya etmiş gibi olur. Sabah namazını da cemaatla kılsa bütün gece namaz kılmış gibi olur" buyurmuştur.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا -65

3-) وَالَّذِينَ يَقُولُونَ Onlar ki münacaatlarında, hele namazlarının sonunda çünkü namazdan sonra yapılan dualar müstecaptır. (Namazdan sonra, Kur'ân okuduktan sonra, yağmur yağdığında, bir üzüntü zamanında, insanın kâlbî kırık olduğu zamanlarda yapılan dualar daha ziyade müstecap olur.) Onlar dualarında diyorlar ki; رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ "Ey bizi envâi nimetlerle yetiştiren Rab-bimiz, اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ fazl-ı kereminle cehennem azabını bizden uzaklaştır. إِنَّ عَذَابَهَا Muhakkak cehennem azâbı lâyıktır bize. Fakat lütf-û kereminle cehennem azâbını üzerimizden sav, uzaklaştır.

إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا -66

إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا Cehennem, orası cidden fenâ bir yerdir, مُقَامًا fena bir makam, konaktır."

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا -67

4-) وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا Onlar ki infak ettikleri zaman (Meselâ mâl-u serveti vardır, çocuklarına infak eder. O mal kimindir? Âl-lâh'ın malıdır. Tasarrufu yalnız insanın elindedir. Tasarrufu elimize verildiği zaman, mal sahibinin rızası üzerine sarfetmemiz lâzım gelir.) Mal sahibi bize böyle diyor. وَلَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا “Ne israf edin” diyor “ne de cimrilik yapmayın” diyor. وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا İsrâf ile buhlun arasında bir yol tutarlar. Meselâ emsâlleri nasıl geçiniyorsa, onlardan ne fazla ne de noksan bir sıkıntı sarfiyat olmamalıdır.

Ulemâ, israf ve cimriliğin manasında ihtilaf etmişlerdir. Bazılarına göre; “İsrâf, harama harcanan maldır. Velevki az olsun. Cimrilik, Âllâh'ın hakkını vermemektir.

Bir takımları; “İsrâf, sarfiyatta haddini aşıp savurganlığa vars dırmaktır. Cimrilik ise harcanması lâzım olanı harcamamaktır” demişlerdir.

Bir adam, birine; “İsrafta hayır olmaz” demiş. O da “hayırs da israf olmaz” diye cevap vermiş. Bundan dolayı, “bir kimsenin Ebu Kubeys dâğı kadar altını olup hepsini, Âllâh yolunda sarf etse müsrif olmaz. Ama ondan bir dirhemi harama harcasa müsrif olur” denilmiştir. Ashab-ı Kiram, yemeği keyif ve lezzet için yemez, el-biseyi güzellik için giymezlerdi. Yemekten maksatları, açlığı giderip ibadete kuvvet bulmak. Elbiseden muratları da avret yerlerini örtmek ve soğuktan, sıcaktan bedenlerini korumaktır.

Ömer Radyâllâhû Anh; “Kişiye, her canının istediğini satın alıp yemek, israf yönünden kâfidir” dermiş.

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ -68
إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا

5-) وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ Ve öyle kimselerdir onlar ki; Âllâh-û Teâlâ ile beraber başka bir ilâh iddia etmezler. Âllâh'tan başka bir Mâbud tanımazlar. وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ. Âllâh-û Teâlâ'nın katlini haram ettiği nefsi, hak ile katli icap etmettikçe öldürmezler. (Hak ile öldürmek var. Mürtedin kanı helâldir. Evli olan zaniyi öldürmek helâldir. Kâtil olanın da kanı helâldir.) إِلَّا بِالْحَقِّ bil hak budur.

Mevlâna Celâleddin Rûmi buyuruyor; "Kur'ân'ın hükmüne göre kan dökmek helâldir. İnsanın kanı kıymetlidir fakat Kur'ân'ın hükmüne göre dökülürse helâldir."

Su bol olduğu halde, emir olmadan dökülen su hatadır. وَلَا يَزْنُونَ Ve zinâ etmezler. وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا Zira bu kötülükleri işleyen kimse günahının cezasını bulur.

يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا -69

يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ Bu kimselerin kıyamet gününde azâbı kat kat olur. وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا (Eğer helâldir niyetiyle yapmışlarsa) ve orada alçaltılmış, zillet ve hakaret içinde o azapta dâim kalır.

Bu sûre-i celilenin sonunda Halik-i Kâinat, "ibêdurrahman" buyuruyor. Kıyamette Rahmet-i İlâhiye'ye nâil olan kimselerin âlâmetlerini beyan ediyor. O rahmete nâil olanların sekiz sıfatla-

rını, sıra ile Cenâb-ı Hak bildiriyor. İbâdurrahman buyurduğunun hikmeti budur. Rahmet-i İlâhiye'ye nâil, mazhar olan kimselerin âlâmetlerini beyan ediyor.

İbadurrahman olan, Âllâh'ın has kullarının birinci sıfatı; yürürken sükûnetle tevazû ile yürürler, kibr-i azametle sallana sallana yürümezler. Bunları gören cahil ahmaklar, onlara istihza eder, dokunaklı sözler söyler. Bu cahillerin söylediği bu dokunaklı sözler onların düşmanlığından değil, onların fitri olan ahlâklarıdır. Köpek tabiatlı olan insanlar, böyle mütevâzi hareket eden insane lara fırsat bulup hücum ediyor. Bu mütavazi olan insanlar, onlara mukabele etmiyorlar, onların yanından selâm ile geçerler. Yâni selâm-ı mütâreke olan, "Âllâh'a ısmarladık, selâmün aleyküm" deyip geçerler. Onlarla mukabele etmez ve konuşmazlar.

İbâdurrahmanın ikinci sıfat alâmetleri: Gecelerini boş geçirmezler, imkânları dâhilinde ibadetle meşgûl olurlar. Halik-i Kâinat, kulunun takatı haricinde hiçbir şeyi teklif etmemiştir.

İbâdurrahmanın üçüncü alâmetleri; Cenâb-ı Hak'ka münacaatlarında dâimâ "Yâ Rabbi, cehennem azabından bizi halas et, koru, muhafaza et der, yalvarırlar. Yâ Rabbi, cehennem azabından bizi halas et" diyorlar.

İbâdurrahmanın dördüncü sıfatları; Bilirler ki mal, Cenâb-ı Hak'kıdır. Malın sarfında israf etmezler ve çocuklarını da sıkıntıda bırakmazlar. İsrâf haramdır. Buhul, tama' da fenâdır. Her ikisinin ortası, meşrû olan şekilde sarf idare ederler.

İbâdurrahmanın beşinci sıfatları; Âllâh-û Teâlâ'dan başka hiçbir Mâbûd-u Maksudu bilmezler. Büyük günah, isyanlara meyletmezler. Onun için bilirler ki büyük günahların cezası ağırdır. Bu gibi isyanları işlemekten korunurlar.

Altıncısı; Yalan, iftira, hile bulunan cemaatlardan uzak dururlar. Bu gibi cemaatlarda hazır bulunmazlar. Elinden gelirse men ederler, elinden gelmez gücü yetmezse oradan yüzünü çevirir git derler.

Yedincisi; Âyât-ı beyyînât, Kur'ân-ı Kerim okunurken okuyanın sesinin güzelliğini değil de "nedir bu âyetin meâli?" der. Âyetin mânâsını, azametini düşünür tefekkür eder. Mümkün olduğu kadar mânâsını anlamaya hatırlamaya çalışır. "Ben anlamıyorum" denilmez, Kur'ân-ı Azimüşşân'ın bereketi var. Hâlis bir niyetle inA san birkaç def'a dinlerse, mânâlar kalbine iner. Anlamıyorum demyenler, kendilerinin gevşekliğindedir. Sofrayı İlâhiye'dir, umûma gelmiştir. İçinde herkesin hissesi vardır ama az veya çok olsun. Fakat devam edilirse anlayış ziyadeleşir.

Sekizinci; Duâlarında göze ışık verici aile ve evlât isterler, Cenâbı Hâk'tan. Umur-u dinde de kendine muktedâbih olmasını isterler. Umûr-u diniyede, ilimde, zikirde, fikirde, beni ulemaların yahut dindarların yanına koy da onlar da bana iktidâ etsinler demeli. Yâni "Yâ Rabbi, benim kâlbimi temiz et. Beni o hâle getir ki halk bana iktidâ etsin, hidayete vesile olayım" demektir. Bu şekilde talep etmek vaciptir. Çünkü bunun zımında Âllâh'tan istiyor ve diyor. "Yâ Rabbi, beni ıslâh et. Beni öyle ıslâh et ki halk beni görünce, benim ıslâhımla halk da salâha gelsin, ıslâh olsunlar."

İbâdurrahmânın beşincisinden başlayarak.

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ -68
إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزُنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا

5-) وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ) Allâh'ın rahmetine nâil olacak kimseler onlardır ki; Âllâh'tan başka bir Mâbûd tanımaz, inanmaz-

lar. **وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ** Bir nefis ki Âllâh, katlini haram etmiş. Onu ancak helâl ile öldürürler.

Helâl olan katil. **a)** Mürtedin kanı helâldir. **b)** Evli olup da zinâ edenin katli-i kanı helâldir. **c)** Kâtilin katli helâldir, kısas olur. Bu üç sınıfın kâtline, Âllâh cevaz vermiştir. Âllâh'ın emri ile bu üç sınıf insanın kanını dökmek helâldir. Fakat Âllâh'ın emri haricinde bir suyu boş yere dökmek haramdır **وَلَا يَزْنُونَ** ve zinâ da etmezler. **وَمَنْ** **يَلْقَ أَكَاْمًا** Bunları yapan kimseler! **يَلْقَ أَكَاْمًا** Esâm diyor, ehl-i cehennemden vücudundan toplanan irin ve pisliklerin bulunduğu bir yerdir ki onları oraya sevkederler.

يُضَاعَفُ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا-69

Bu kimselerin kıyamet gününde azâbı kat kat olur. (Tefsirin şerhine göre cehennem, küfre mukabildir. Cehenneme giden, küfrün cezasını çekiyor. Fakat bu gibi büyük günahların cezasını, ayrıca bu cehennemde çekiyor. Şu hâlde cehennem, bu küfürde olanlar için iki kat oluyor. Evvelâ küfrün cezası olan ebedi cehennem azabı, diğeri de yapmış olduğu fenalıkların cezasını çeker.) **وَيَخْلُدُ** Ebedi kalır **فِيهِ** cehennemde, **مُهَانًا** zelil ve hakaret içinde ebedi kalır.

Acaba böyle olanlara bir tevbe kapısı yok mu? Evet, her zaman tevbe kapısı var. Cehennem yedi dereke, cennet ise sekiz derecedir. Cennetin sekizincisi, tevbe kapısıdır. Tevbe kapısını, Cenâb-ı Hak açık bırakmış kapatmamıştır. Ölünceye kadar bu kapı açık bırakılmış.

إِلَّا مَنْ تَابَ وَأَمِنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ 70-
حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

اللَّهُ-û Allâh-û وَأَمِنَ Meğer ki o kimse şirkten tevbe ederse, Teâlâ ve Rasûlüne imân ederse, Mü'min olur ve cehennemden kurtulmuş olur. وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا Tevbeden sonra da sâlih ameller yaptığı takdirde, cennetin nimetlerini istihkak etmiş olur. (Ameli ile hiç kimse cennete girmez. Cennete girmek imân ile mümkündür. Cennetteki nimetler ise sâlih, güzel ameller ile mütenasiptir.) فَأُولَئِكَ Onlar, o tevbe edenler, tevbeyi de âmâl-i salihâ ile takviye ettikten sonra يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ değiştirir, tebdil eder. Allâh, onların günahlarını حَسَنَاتٍ hasenât ile günahlarını sevâba tebdil (ve tevbeleriyle mâsiyetlerini mahv)eder. Onların kötülüklerini, iyiliklere çevirir. وَكَانَ اللَّهُ Esrarınıza müttali olan Allâh, غَفُورًا mübalağa ile mağfiret sahibidir, günahları affeder. رَحِيمًا Rahmet sahibidir, bizleri hemen günahlarımızdan dolayı azaplandırmaz da belki tevbe ederler diye imkân zaman verir.

وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا 71-

وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا Her kim ki günahlardan tevbe eder ve (onu terk ve pişmanlıkla) iyi davranış, sâlih amel işlerse فَإِنَّهُ فَاتِنُهُ şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allâh-û Teâlâ'ya rucû eder. Allâh lütf-u keremiyle nimet, mağfiretini kat kat ihsan eder.

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا 72-

İbâdurrahmânın altıncısı; 6-) وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ Zûr kelimesi yalan demektir. Şehâdet-i zûr, yalancı şahit demektir. Fakat âyet-i kerimede zûr; bâtil, lağiv, kâbih, fenâ olan her şeye şâmindir. Bir yerde bâtil, lağiv, gıybet eder fenalık yaparlarsa, İbâdurrahman olan kişi o cemaata iştirak etmez. Elinden gelirse men eder, elinden gelmezse o cemaate iştirak etmez, kâlbi ile buğz eder. Eğer kâlbi ile müteessir olmazsa, demek ki o kişide imân yoktur. **“Lâ havle velâ kuvvete illâ billah”** der, oradan uzaklaşmaktır. Bugün budur çünkü İslâmiyet’in sonu, evveli gibi zuhur etmiştir. وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا (ona iltifat etmezler. Nefislerini ondan tenzih ederek) fitneyi tahrik etmezler. Aksi halde fitne artar. Fitneyi yatıştırmaya gücü yetmezse fitne bir olur, iki olur, beş veya on olur. Öyle ise fitneyi uyandırmamak ve kendini de o fitneden uzak tutması lâzım gelir. Bu da İbâdurrahmanın altıncı sıfatıdır.

وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا 73-

İbadurrahmanın yedincisi; 7-) وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ Ve onlar ki ne zaman, Hâlik-i Kâinat’ın âyât-i beyyinâtı okunduğu zaman, Âyât-ı İlâhi’yi zikrettiği zaman.

Zikir; hatırlamak demektir. Her ne ki bize Âllâh’ı hatırlatırsa, o zikrullahtır. Lafzâyı Celâleyi Âllâh, Kelimeyi Tayyibeyi Lâ İlâhe İllellah, Kur’ân-ı Kerim kırâatı, esmâyı hüsnâ, sübhânellâhi vel-hamdûlillahi veya düşünüşte Azamet-i İlâhiye olsun, hatırlaması hepsi zikirdir.

Yahut onlara va’z ve nasihat edildiği zaman لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا

وَعُمِّيًّا üzerine sağır ve körler gibi kapanmazlar. (Bil'akis onu can kulağı ile dinler, basiret gözü ile görürler.) Âyât-ı beyyinat okune duğu zaman onu düşünür, tafsilâtla zihnine getirir, belki ağlar secdeye gider. Cenâb-ı Hak'kın lütf-u keremini ister.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا
لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

İbadurrahmanın sekizincisi; **8-** وَالَّذِينَ O kimseler ki يَقُولُونَ diyorlar; رَبَّنَا "Ey Rabbimiz, لَنَا هَبْ لَنَا ihсан et bize, مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا ailelerimiz ve evlâtlarımızdan, قُرَّةَ أَعْيُنٍ gözlerimize ışık veren ayy dınlatıcı zevceler ve zürriyetler ihسان et." Pis evlât, gözü kapatıcı olur. İyi evlât ve aile, gözü aydınlatıcı olur.

Âllâh'ın nimetleri kullarına çoktur. Bunların içinde iyi evlât, aile en büyük nimettir. وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا "Ve bizi takva sahibi müttekilere rehber kıl" derler. "Yâ Rabbi kâlbimizi tasfiye et, bize öyle bir ilm-i mâlumat ver ki bizim ilm-i mâlûmatımızla halk iktidâ etsin ve hidayete gelsin. Halkı, bizimle hidayete getir Yâ Rabbi."

Tefsirin verdiği mânâdan anlaşıldığına göre; Erbâb olana vaptir, bu yola talep etsinler. Çünkü halkın hidayetine sebep olur.

أُولَئِكَ يُجْرَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا 75-

أُولَئِكَ İşte bu sekiz sıfatı haiz olanlar, Rahmet-i İlâhiye'ye nâil olurlar. يُجْرَوْنَ الْغُرْفَةَ Gurfe; asıl pencereye derler. Penceresi çok olan yerler, evin en güzel yerleridir. Burada gurfe buyurulmuş, cennetin en âlâ yeridir. بِمَا صَبَرُوا Dünyada tâat üzerine sabretmişler, şehvetten muhafaza olmuşlar. Belâ ve musibetlere sabır

tahammül etmişler. Âllâh, bu gibi sıfatı hâiz olanları cennet gurfeleleriyle mükâfatlandırır. وَيُلَقَّوْنَ Bunlara telkin ediyor, mülâki oluyor o gurfelelerden. تَحِيَّةً وَسَلَامًا Orada cennetin en yüksek dereceleriyle mükafatlandırılacaklardır ve orada hürmet ve selâmla karşılanacaklardır.

خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنْتَ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا -76

Ve orada ebedi kalacaklardır. خَالِدِينَ فِيهَا Ne güzel mekândır o cennet مُقَامًا ve ne güzel bir makamdır.

قُلْ مَا يَعْبَرُوكُم بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا -77

قُلْ مَا يَعْبَرُوكُم بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ Nefsin şerefi sehâvet iledir, büyüklüğü de secde iledir. Bir insan ki secdesi yok, ihsanı da yok, iyiliği de yok, imânı da yok, böyle bir insan neye yarar? Ayette buna işaret var. Buyuruyor ki insi ve cini neye halk ettim? İbadet için. İbadetin akabinde kendine duâ eder, duânın kıymet ve kabûlü imândan sonra olur. قُلْ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, beyan et ümmetine. مَا يَعْبَرُوكُم بِكُمْ رَبِّي Kulluk ve yalvarmanız olmazsa, Rabbim size ne diye değer versin? لَوْلَا فَقَدْ كَذَّبْتُمْ İmân ve duânız olmazsa ne kıymetiniz olur? Peygamberi de tekzip etmişsiniz (hitab kâfirleredir.) فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا Onun için azap yakanızı bırakmayacaktır. Dünyada Bedir harbinde onlardan 70 kişi telef oldu, ahirette de ebedi azap göreceklerdir.